

BELLET SANFELIU, MARIA
CARMEN
Geografia i Història
10/10/95

Universitat de Lleida
Registre General

19 SET. 1995

E: 3902

Activitat immobiliària i polítiques
urbanes dels anys vuitanta a les
ciutats mitjanes catalanes. El cas de
la ciutat de Lleida.

Carme BELLET I SANFELIU

(Departament de Geografia i Història de
la Universitat de Lleida)

La tasca de redacció del planejament general i regularització del marc urbanístic local (oficines de disciplina urbanística, serveis i departaments de gestió urbana, ...) són algunes de les primeres tasques que s'endeguen des dels nous consistoris democràtics. En la nova redacció del planejament hi juguen un paper actiu les demandes socials urbanes. Els nous consistoris democràtics es mostren molt sensibles a les demandes socials urbanes que vehiculades pels moviments socials i diverses organitzacions socials (associacions de veïns, culturals...) esdeven agents més o menys actius en la direcció que prenen les polítiques urbanístiques de primers anys de la dècada. Així es demostra, per exemple, en la seva directa i activa participació en la redacció dels primers documents de planejament general. Amb la institucionalització i burocratització de l'urbanisme i el nou "individualisme" cultural es va desmantellant la participació dels moviments socials i ciutadans en les decisions i processos urbanístics.

Els nous documents, redactats en un marc de crisi generalitzada i sota creixements demogràfics moderats, no preveuen creixements urbans importants. La seva atenció se centra en la ciutat existent i ja més o menys consolidada. Les noves previsions de creixement i expansió urbana responen bàsicament a l'ocupació d'espais intersticials, en acabats de trames i relligats de barris perifèrics i en el desenvolupament estratègic del sòl (desenvolupament d'infraestructures, sòl per dotacions públiques..).

La correcció dels excessos produïts pel procés de desenvolupament urbà dels seixanta i començaments dels setanta, així com la superació dels dèficits, exigeix un control estricte i molt més exhaustiu dels usos del sòl, de la normativa d'edificació i regulació general dels processos d'ocupació il·legal i especulació. Es reforça l'actuació disciplinària i gestora dels ajuntaments.

El procés de redacció de planejament coincideix amb l'entrada dels corrents urbanístics historicistes, introduïts pels arquitectes italians i el procés de desregularització i pèrdua de confiança en el Pla, tendències que acaben per reforçar la idea de projecte i actuació puntual. En aquest àmbit el planejament ve imbuït de formalisme i treball a escales de detall, en una fragmentació i anàlisi de cada una de les parts que componen la ciutat. El treball a aquestes escales comporta el risc de pèrdua d'una visió més global i orgànica, la visió més estructural. En ciutats petites i mitjanes però aquest tipus de treball i mètode s'adapta molt bé a les seves escales i dimensions més reduïdes i en bona part en caracteritza el tipus de planejament general que s'adopta.

L'actuació urbana es concentra en la millora dels espais consolidats (desdensificació, esponjament de les trames, millores en dotacions públiques i en l'acabament dels dèficits urbans de les perifèries urbanes i àrees de creixement i densificades dels anys seixanta. L'urbanisme urbà.

Un cop aprovat el planejament general, es tracta de desenvolupar les figures de gestió i planejament. S'endeguen durant els primers dels vuitanta un bon nombre de plans especials dirigits a la rehabilitació i reforma dels centres històrics (potser els documents més emblemàtics de mitjan dels vuitanta), l'ordenació i recuperació de buits urbans ... Es tracta de desenvolupar ara el planejament de segona escala i

figures de gestió que desenvolupin les línies del Pla. (relació amb endegament de programa DGU per finançament planejament de segona escala i figures de gestió).- Volen dinamitzar el sector de la construcció i la gestió i urbanització del sòl.

Les dificultats financeres i pressupostàries de les entitats locals alhora que el procés desregularització del planejament i incidència del projecte urbà porten a donar una gran importància a la gestió urbana diària. Bona part de les actuacions de reforma i millora urbana es realitzen amb un actiu desenvolupament de patrimoni municipal de sòl, iniciativa que es recolzada des de la DGU amb l'Ordre de 25 de juny de 1982 sobre la formació de patrimoni públic de sòl que es destina preferentment a cobrir els dèficits en equipaments, espais lliures, infraestructures i serveis i que és en bona part utilitzat per a la compra de patrimoni arquitectònic. El patrimoni públic de sòl no ha estat utilitzat activament com a mecanisme regulador del mercat de sòl i de l'habitatge. De les ciutats analitzades destaca l'activitat patrimonial desenvolupada a la ciutat de Lleida, la política de la qual es caracteritza per la peculiar integració i relació establerta durant en els vuitanta entre les tasques de planejament -gestió i formació de patrimoni municipal de sòl.

La inversió urbana es dirigida, durant aquests anys, pel capital públic i orientada bàsicament a les actuacions que reportin una directa revalorització urbana, així com la promoció del desenvolupament econòmic de la ciutat.

2.1 - POLÍTICA URBANA, PLANEJAMENT I INVERSIÓ DES DE MITJAN DELS VUITANTA FINS ELS ANYS NORANTA.

Des de mitjan dels vuitanta s'assisteix ja a un panorama econòmic força més dinàmic que es relaciona amb l'entrada d'Espanya als circuits del capital internacional. En el nou marc econòmic van penetrant cada cop més les polítiques neoliberals i les tendències desregularitzadores del planejament. Entren en crisi els plantejaments i supòsits de primers dels vuitanta. El nivell de competència urbana, l'augment de responsabilitats locals (competitivitat interurbana, desmantellament de les polítiques del benestar...) i les dificultats financeres dels consistoris locals i administracions públiques en general faciliten l'entrada d'unes polítiques urbanes més pragmàtiques, menys controladores. L'agent públic adopta un paper de coordinador, captador i canalitzador dels volums i direccions del capital privat. El control i la gestió del sòl per part del capital públic esdevé molt més flexible i sensible als interessos particulars dels grans grups econòmics i sobretot capital productiu.

Domina ara una visió econòmica de l'espai urbà (com a valor de canvi i valor d'inversió) deixant enrera els grans objectius socials i de reequilibri territorial de primers del període.

En el planejament predominen encara els continguts formalistes que deixen de banda els objectius físics i es centren en objectius estratègics que reforcin la base econòmica urbana, recolzant les inversions de suport o directament productives. La programació, molt menys ambiciosa i més concreta que en els documents redactats a primers dels vuitanta, esdevé un element estratègic d'intervenció. Ja no és tracta de desenvolupar un urbanisme "quantitatiu" sinó un urbanisme més qualitatiu i estratègic.

La normativa del planejament es va flexibilitzant mentre les regulacions legislatives autonòmiques afavoreixen l'entrada i gestió de sòl per part del capital privat (MAOUC, Llei 3/1984).

Gran part del desenvolupament del sòl i gestió urbana és ara pràcticament dominat pel capital privat que gestiona ja directament o, recolzat pel capital públic, les grans intervencions urbanes i el desenvolupament de les noves àrees de creixement.

Durant aquest període es rendibilitza la gestió pública dels recursos i serveis urbans desenvolupada en els primers anys de la dècada. Gran part dels serveis (el més rendibles) passen a ser gestionats per empreses de capital privat i mixt.

Es durant aquest període també quan comencen a donar els primers resultats les polítiques patrimonials de sòl que poden ara entrar al mercat com, per exemple, les promocions de sòl residencial i industrial d'INCASOL, les promocions industrials de l'empresa de gestió de sòl industrial de Vilanova i la Geltrú, el PERI del Recorrido a Lleida, etc.

A final dels vuitanta les polítiques urbanes de les ciutats mitjanes semblen incidir en un marc espacial, molt més ampli que inclou el sistema urbà més immediat. Les propostes van deixant de banda la concreció física per centrar-se en la programació d'actuacions de tipus estratègic i de gran incidència territorial.

3 - DINÀMICA D'INVERSIÓ I LOCALITZACIÓ DEL CAPITAL PÚBLIC I PRIVAT.

S'analitza segons aquesta línia el diferent grau i volum d'intervenció del capital públic i privat, la diferent localització espacial d'aquestes inversions segons les dinàmiques del cicle de l'edificació:

- Durant el període de crisi immobiliària es presenta un baix volum d'inversió del capital privat. Les seves moderades intervencions responen a més a uns patrons de localització força concentrats en les àrees urbanes més centrals. Sota polítiques controladores i baixes pressions del mercat les intervencions del capital privat presenten graus moderats d'intensificació de capital per unitat espacial. Les formes urbanes que es creen durant aquests anys són, en general, poc denses, procés que es recolza per les noves polítiques urbanes (esponjament de trames, davallades en les edificabilitats, dotacions públiques i actuacions patrimonials...). Mentre el capital i intervenció pública presenta una més gran participació en el mercat. Durant aquest període s'endeguen i preparen les actuacions de reforma i millora urbana que condueixen al procés de revalorització urbana.

- L'expansió immobiliària del boom de la segona meitat dels vuitanta condueix a una forta pressió sobre el mercat del sòl i forta elevació dels productes immobiliaris. Es produeix una forta inversió del capital, sota formes més intensives. Les densitats tendeixen a acostar-se als límits permesos (quan no els superen). Bona part de les inversions es localitzen en àrees que ha preparat

, ordenat i millorat el capital públic durant els primers anys dels vuitanta: els buits urbans, àrees centrals i les noves àrees d'expansió urbana.

Els moments de crisi es presenten segons aquesta dinàmica com els grans moduladors i preparadors de les direccions i formes urbanes que es consoliden en l'etapa inversora subsegüent.

3.1- ACTUACIÓ I INVERSIÓ PÚBLICA SEGONS LA DINÀMICA IMMOBILIÀRIA.

Planejament, gestió i polítiques de sòl i foment de la construcció duts a terme per les diferents institucions públiques semblen seguir un comportament anticíclic.

Durant els primers anys de la dècada es produeix forta intervenció i inversió urbana en operacions de reforma i millora urbana que incideixen en una directa revalorització i readequació dels espais per a endegar les noves funcions urbanes i desenvolupament econòmic de la ciutat.

La formació de patrimoni públic de sòl esdevé una de les eines principals de la nova política urbana. Les adquisicions de sòl més importants es desenvolupen durant els primers anys de la dècada en un context de baixa pressió i baixos/moderats preus del sòl. En àrees centrals i barris perifèrics les actuacions patrimonials permetran endegar les polítiques de millora dels entorns, desdensificació i puntualment la superació dels dèficits en infraestructura, equipaments i serveis. Les adquisicions de sòl però més importants es duen a terme en sòl perifèric que permet la instal·lació d'usos que requereixen de grans superfícies i a més a un preu més moderat. Les línies de política urbana dirigides a la superació dels dèficits existents en dotacions urbanes (equipaments, espais lliures, serveis...), millora dels entorns (cinyells verds, grans equipaments perifèrics,...) i requalificació urbana (sobretot grans infraestructures viàries) han tendit a adquirir bona part de la superfície patrimonial destinada a aquestes tasques en les perifèries urbanes més immediates, dibuixant una nova franja marginal.

En aquesta línia es poden entendre també les actuacions patrimonials i promocions de sòl realitzades per INCASOL des de primers dels anys vuitanta.

Aquestes inversions realitzades pel capital públic durant els primers anys de la dècada orienten i canalitzen les inversions del capital privat.

3.2 - ACTUACIÓ I INVERSIÓ PRIVADA SEGONS LA DINÀMICA IMMOBILIÀRIA.

Un cop assenyalat el diferent grau d'intervenció i intensitat de les inversions del capital privat segons sigui la dinàmica immobiliària cal parar esment en l'evolució de les característiques i localització de les seves produccions.

Durant els períodes de crisi immobiliària el promotor tendeix a invertir en les àrees urbanes centrals i/o consolidades mentre en moments d'expansió sembla mostrar un interès en invertir en les perifèries i noves àrees de creixement. Aquesta lògica espacial ve parcialment modificada per les línies d'inversió i revalorització urbana d'àrees centrals i/o barris urbans que el capital duu a terme durant els primers anys

de la dècada i que arrosseguen part de les inversions del capital privat de la segona meitat dels vuitanta. Efectivament, els buits urbans ordenats i urbanitzats durant els primers anys de la dècada pel capital privat, els centres comercials i terciaris centrals que són objecte també d'importants volums d'inversió i les noves "façanes" fluvials i portuàries, concentren importants volums de la promoció privada de la segona meitat de la dècada, volums que provenen a més de grans societats immobiliàries o promotors força importants.

Alhora, cal esmentar que gran part del nou desenvolupament de sòl es dut a terme per la iniciativa privada, iniciativa que també concentren els grans grups o societats immobiliàries.

4 - GRAU DE CONCENTRACIÓ-DISPERSIÓ DEL CAPITAL QUE INTERVÉ EN EL PROCÉS DE PRODUCCIÓ I FORMA URBANA RESULTANT.

4.1 - EL GRAU DE CONCENTRACIÓ-DISPERSIÓ DE CAPITALS.

Es detecta durant aquesta dècada una progressiva concentració de capitals en els processos de producció de l'urbà i promoció immobiliària. Cada cop es necessiten volums de capital més importants per a entrar al mercat i una gran capacitat inversora, sobretot, a partir de la segona part de la dècada.

Durant els primers anys de la dècada encara és important l'entrada del promotor no professional, del promotor inversionista i/o casual i la participació del propietari de sòl. Aquestes figures però esdevenen més residuals en la segona meitat de la dècada.

La crisi sembla afectar als sectors més tradicionals de la producció menys capitalitzats i que no han adaptat el seu procés productiu i organitzatiu a les noves demandes i exigències del mercat.

El procés de producció es dut a terme per grans grups de capital que engloben fases més àmplies del procés : compra de sòl, promoció, urbanització, construcció i fins i tot la venda i/o lloguer. Bona part del desenvolupament de sòl urbanitzable de mitjan i final de la dècada es realitzat també per aquests grups. Per a dur endavant aquestes tasques i respondre alhora amb més agilitat als canvis del mercat (cada cop més segmentat) les grans societats flexibilitzen els seus sistemes de producció (contractació d'obra, planificació a peu d'obra...) i la seva pròpia estructura (fragmentació de les unitats funcionals: la constructora, la promotora, la immobiliària...). El gran capital diversifica a més els productes i les tipologies que ofereix: habitatges unifamiliars , apartaments, promoció de sòl, edificis d'oficina, centres terciaris, espais d'oci...

La nova situació del mercat, tan canviant i segmentat, requereix una gran flexibilitat i agilitat en la resposta de la demanda que també poden oferir les petites societats immobiliàries, sovint especialitzades i que poden cobrir parts i segments del mercat, com per exemple la rehabilitació.

Es produeix per tant un procés "dual" de les tendències: concentració de capital en grans societats i grups immobiliaris alhora que aquest resulta un bon moment per a la

petita societat i empresa que pot adaptar-se amb agilitat a la demanda alhora que respondre i cobrir segments de mercat.

A les ciutats petites i mitjanes els mercats presenten una més gran diversificació, essent encara relativament important la figura del propietari i inversionista ocasional que amb tot va perdent pes en la producció de la segona meitat de la dècada.

4.2 - EL GRAU DE PENETRACIÓ DEL CAPITAL FORÀ.

Es detecta un cert predomini de la promoció més o menys local en l'activitat immobiliària que es desenvolupa a ciutats petites i mitjanes com les de la nostra anàlisi.

La penetració de capital forà és més intensa a les ciutats més properes i/o accessibles des de l'àrea metropolitana (Vilafranca, Manresa, Igualada) i en aquelles que presenten una certa dinàmica turística (Vilanova, Tarragona i Valls), essent el de Lleida un dels mercats immobiliaris més tancats de Catalunya. En aquesta la producció es dominada per 5-6 empreses locals i un nombre ja molt més diversificat de petits i mitjans promotors que intervenen amb promocions i inversions força més modestes.

Una altra dada a destacar és que la penetració al mercat d'altres localitats i expansió més important de l'activitat de l'empresa es realitza ja a darrers del període de "boom", quan en les àrees més centrals es detecta ja una certa paralització o saturació del mercat. A mitjan del període es detecta ja a ciutats mitjanes importants penetracions de capital forà que intervenen però de forma modesta (amb moderats volums d'inversió) i de forma més aviat puntual. A final del període les penetracions són ja no només més quantioses en nombre sinó que a més impliquen actuacions amb volums d'inversió força més destacats.

4.3 - TIPUS DE PRODUCCIÓ I LOCALITZACIÓ DEL GRAN I PETIT PROMOTOR IMMOBILIARI.

Es detecta alhora una correspondència entre tipus de producte ofert i localització i característiques d'aquest segons sigui el promotor immobiliari.

El gran promotor, que correspon en el període i com ja hem vist als grans grups i/o societats immobiliàries, s'encarrega de les produccions que impliquen grans volums d'inversió i que impliquen fortes intensitats d'inversió per unitat de sòl. Sovint aquestes actuacions responen a una localització més o menys central (terciari, residencial), actuacions terciàries de localització més perifèrica (hotels, grans centres comercials,...) i àrees residencials destinades a classes mitjanes-altes i altes que presenten baixes i moderades densitats i grans consums de sòl.

Mentre el promotor més petit, menys capitalitzat i amb una capacitat inversora molt inferior, destina gran part de la seva actuació a produccions que requereixen pocs volums d'inversió i que sovint es localitzen en àrees on el preu del sòl és també més moderat.

Amb aquestes línies apuntades es dibuixa ja un model d'actuació espacial del petit i gran promotor que ha pogut constatar-se en el nostre cas d'estudi: les produccions d'àrees més centrals i produccions que impliquen volums d'inversió importants (àrees terciàries i àrees residencials destinades a rendes mitjanes-altes i altes) són dutes a terme pel promotor més important que concentra en aquestes la seva producció. Mentre la producció immobiliària de barris, àrees més perifèriques i productes que requereixen volums d'inversió més modestos són duts a terme pel promotor i societat més modest. Gran part a més de la producció d'aquest darrer grup presenta una concentració de la producció molt intensa, arribant-se a donar el cas de que un promotor intervé només en un barri o àrea determinada.

L'espai i forma urbana són entitats canviant i molt dinàmiques que reflecteixen en definitiva dinàmiques i processos socio-polítics i econòmics més generals. Tot i respondre per tant la lògica de producció urbana a un procés cíclic d'inversió que es dona periòdicament, les formes físiques resultants d'aquestes actuacions difícilment seran les mateixes, "each element (a building, a road, a parking space) has a position in some building cycle and yet somehow all these cycles come together to produce the townscape which we know" (620). Aquesta dinàmica constant, provoca una gran dificultat alhora de definir el resultat morfològic d'un període determinat i més quan el període encara no és recent i/o no és acabat. Les petites inversions i accions diàries dels agents urbans incideixen d'una o altra manera en la construcció de la ciutat del demà, que serà ja història un moment després. La ciutat pot entendre's així com un magnífic llibre per llegir la història dels nostres avantpassats mentre es va construint la nova escenografia de les properes generacions. La ciutat, un producte mai definit ni acabat.

6 - ANNEXOS

ANNEX 1 - LLISTAT D'OBRES EN EQUIPAMENT. FONTS: LLICÈNCIES D'OBRA MUNICIPALS I ACTES DELS PLENS DE L'AJUNTAMENT. LLEIDA (1979-1989).

1 - EQUIPAMENT EN MATÈRIA D'EDUCACIÓ.

- 1979 (621)** - Construcció d'un centre d'educació especial a la Caparrella. (LL) (622) (PR)
- 1979** - Construcció d'un centre escolar a Cappont.(AC) (PU)
- 1979** - Construcció de l'Escola Sant Jordi a la Part. de Gualda.(LL) (PR)
- 1980** - Construcció del Col.legi Arabell a la Part. Pla de Monsó. (LL) (PR)
- 1980** - Addició d'aules en un parvulari al carrer Bonaire. (LL).(PU)
- 1981** - Ampliació del pati de l'escola de Balàfia. (AC) (PU)
- 1982** - Construcció escola d'EGB "Joc de la Bola" al carrer Joc de la Bola.(LL) (PU)
- 1982** - Construcció escola de capacitació agrària a la Granja de la Diputació. (LL) (PU)
- 1982** - Construcció de centre de Formació Professional de L'INEM a la Part. Joc de la Bola.(LL) (PU)
- 1982** - Construcció d'una unitat de preescolar al col.legi Joan XXIII al carrer Bisbe Iurita. (AC) (PU)
- 1983** - Ampliació escola Sant Josep de Calassanç al carrer Pau Clarís.(LL) (PU)
- 1983** - Remodelació de les instal.lacions de la Caparrella per a l'instal.lació de l'I.N.E.F.C. (LL) (PU)
- 1983** - Ampliació de l'Escola Municipal de Belles Arts. (AC) (PU).
- 1983** - Addició d'aules i acondicionament al Col.legi Episcopal al carrer Pius XII. (LL) (PR)
- 1983** - Remodelació-ampliació de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Agrònoms a la Granja de la Diputació a la carretera d'Osca.(LL) (PU).
- 1984** - Aula taller a Magraners. (AC) (PU)
- 1984** - Ampliació de l'escola "Joan Maragall" de la Bordeta al carrer Ignaci Bastús.(LL) (PU)
- 1984** - Obres a les escoles de Creu del Batlle. (AC) (PU)

(621) La data és la de l'aprovació de la llicència d'obra o la de aprovació definitiva en cas d'ésser les actes dels plens la font d'informació.

(622) Entre parèntesi s'anota la font de la que ha estat estreta cada obra. (LL) significa que la font és una llicència d'obra aprovada, mentre (AC) indica que la informació prové de les actes municipals. S'informa així mateix del tipus de promoció que actua: (PR) per a la promoció privada o de particulars i (PU) per a la promoció d'institucions i organismes públics i oficials.

1984 - Remodelació-ampliació del Seminari de Lleida per a la instal·lació de l'Estudi General de Lleida.(LL) (PU)

1985 - Construcció d'escola d'EGB "Acadèmia Giró" al camí vell d'Albatarrech. (LL) (PR)

1986 - Construcció escola d'EGB al carrer Jeroni Pujades de Pardinyes. (LL) (PU)

1986 - Rehabilitació dels tallers de Renfe com a Aules Taller. (AC) (PU).

1987 - Construcció d'un centre d'educació especial al carrer Mestre Tonet per a AREMI.(LL) (PR)

1987 - Ampliació del pati de l'escola Sant Josep de Calassanç al carrer Pau Clarís. (AC) (PU)

1987 - Construcció de l'Escola universitària de Medicina a la ctra. d'Osca Km.4. (LL) (PU)

1987 - Construcció d'un centre d'investigació a l'Hospital de Santa Maria. (LL) (PU)

1987 - Construcció d'un centre d'estudis de Formació Professional "Torre Vicens" al Secà de Sant Pere. (LL) (PU)

1989 - Addició de nous espais al Col·legi de l'Anunciata al carrer Vallcaient.(LL) (PR)

1989 - Construcció d'un nou centre escolar a Butsenit.(LL) (PU)

1989 - Reforma-ampliació de l'Institut d'ensenyament secundari "Josep Lladonosa" al carrer Jeroni Pujades de Pardinyes.(LL) (PU)

1989 - Construcció de la Granja-Escola "El segre" a la Part. de Rufeà. (LL) (PU)

1989 - Ampliació-reforma de l'Escola del Treball al carrer Pi i Maragall. (LL) (PU)

Referent a la instal·lació i obres per a Aules Maternals s'ha pogut recollir de les actes dels plens municipals les següents instal·lacions: Bordeta (1979), Secà de Sant Pere (1982), Santa Maria de Gardeny (1983), Cappont (1979-85), Clot de les Granotes(1980).

2 - EQUIPAMENT SANITÀRIO-ASSISTENCIAL.

1980 - Rehabilitació-ampliació de l'Hospital "Arnau de Vilanova". (LL) (PU)

1981 - Ampliació i obres a l'edifici de la Creu Roja al carrer Balmes. (LL) (PU)

1983 - Consultori Municipal a Suchs. (AC) (PU)

1986 - Ampliació de l'Hospital Provincial de la Diputació.(LL) (PU)

1989 - Construcció centre d'assistència primària a Alcade Recasens. (AC) (PU)

3 - EQUIPAMENT ESPORTIU.

1980 - Inici de les gestions per a la recuperació del Camp d'Esports. (AC)

1979 - Adquisició del camp de futbol de la Bordeta. (AC) (PU)

1982 - Adjudicació de les obres per a la construcció d'un pavelló polisportiu a la Bordeta. (AC) (PU)

1982 - Construcció del club social i instal·lacions esportives per al Club Natació Lleida a la Partida de Marimunt. (LL) (PR)

1982 - Execució de la 4ª fase d'ampliació de les instal·lacions esportives del Sícoris Club a la Bordeta. (LL) (PR).

1982 - Aprovació per a la construcció d'un pavelló poliesportiu municipal darrera el Camp d'Esports. (AC) (PU)

1982 - S'aprova la construcció d'un pavelló polisportiu a Magraners. (AC) (PU).

1983 - Ampliació i acondicionament per a l'instal·lació de l'INEFC a la Caparrella. (LL) (PU)

1984 - Acabament del pavelló polisportiu de la Part. de Rufeà. (LL) (PU)

1984 - Construcció de piscina coberta a Doctor Combelles per al col·legi Episcopal. (LL) (PR)

1985 - Ampliació i obres a les piscines dels Camps Elisis i entorn. (AC) (PU)

1986 - Aprovació per a la construcció de 2 piscines municipals a la Bordeta (Inagurades 1991). (AC) (PU).

1986 - Obres al camp de futbol de Cappont. (AC) (PU)

1987 - Aprovació del projecte de la construcció de pistes polisportives a: Escola General Britos, a Llúvia. (AC) (PU)

1987 - Construcció de pavelló polisportiu, sala especialitzada i sala d'actes a l'Institut dels Germans Maristes a l'avinguda de Madrid. (LL) (PR)

1988 - Aprovació definitiva del projecte de pista d'atletisme al Camp d'Esports. (AC) (PU).

Pistes polisportives construïdes a : Cappont, Mariola, Sucs, Secà de Sant Pere, Pardinyes i Balàfia.

4 - EQUIPAMENT SÒCIO-CULTURAL I SERVEIS SOCIALS.

1980 - Local social a Pardinyes (ORVEPARD i PAERIA) a Sant Pere Claver. (LL) (PU)

1981 - S'aprova la construcció d'un centre social a la Bordeta. (AC) (PU).

1981 - Adequació dels altells del mercat de Santa Teresa per a la instal·lació de l'Aula Municipal de Teatre de Lleida. (AC) (PU).

1982 - Construcció d'una llar de jubilats a Cappont. (AC) (PU).

1983 - Instal·lació d'Aules taller a Magraners. (AC) (PU).

1983 - Construcció de l'auditori-conservatori municipal de música al Portal de la Magdalena. (LL) (PU)

1983 - Ampliació-reforma del Col·legi Sant Angel de la Guarda al carrer Sant Martí pel Departament de Justícia de la Generalitat. (LL) (PU)

1983 - Aprovació d'ampliació del local social de Balàfia. (AC) (PU).

1983 - S'aproven obres de remodelació per a la instal·lació d'un centre social a Magraners. (AC) (PU)

1983 - Reforma ampliació de l'Escola Municipal de Belles Arts.(AC) (PU).

1984 - Construcció d'un centre social a Suchs per part de lryda al carrer del Bou. (LL) (PU)

1984 - Ampliació del centre d'atenció a disminuïts INSERSO a l'avinguda del Segre. (LL) (PU)

1984 - Construcció de local social a Torre Martinet en la Part. Torres de Sanui. (LL) (PR).

1986 - Construcció d'una llar infantil a Alcalde Recasens.(LL) (PU)

1987 - Aprovació definitiva del projecte de mini-residència al Casc Antic i Polígon de Santa Mª de Gardeny. (AC) (PU)

1988 - Estatge social de l'Orfeo Lleidatà al carrer Sant Martí. (Iniciades les obres en 1991) (LL) (PR)

1989 - Construcció d'una mini-residència a Cappont. (AC) (PU).

5 - EQUIPAMENT PÚBLICO-ADMINISTRATIU, INSTITUCIONAL, D'ABASTAMENTS I D'ALTRES SERVEIS.

1979 - S'aprova la construcció d'un nou escorxador al Polígon Industrial. (AC) (PU)

1979 - Addició d'una planta a l'Audiència Provincial a l'avinguda de Ferran. (LL) (PU)

1979 - Construcció d'un centre de protecció vegetal a la Granja de la Diputació en la ctra. d'Osca. (LL) (PU).

1979 - Construcció de la nova seu de la Direcció General de Correus a la rambla de Ferran. (LL) (PU).

1980 - Construcció d'una canera municipal a la Caparrella. (AC) (PU).

1980 - Ampliació de l'edifici del mercat central de fruites i verdures. (LL) (PR)

1980 - Addició de superfície a l'Església Evangèlica Baptista a Alcalde Porqueres. (LL) (PR)

1980 - Addició de superfície a l'edifici de la Comunitat Franciscana de Lleida al carrer de Vil·la Antonia. (LL) (PR)

1981 - Construcció del centre de perillositat i rehabilitació social i escola taller a la ctra. d'Osca. (LL) (PU)

1982 - Ampliació-reforma del col·legi menor Sant Antoni de Padua. (LL) (PR).

- 1982** - Construcció de la nova seu del Bisbat de Lleida a la rambla d'Aragó. (LL) (PR)
- 1982** - S'adjudiquen les obres per a la construcció de mercats de barri a Mercatència. (Mercat Ronda-Fleming, de Balàfia, Cappont i Balàfia.) (AC) (PU)
- 1983** - Cessió de terrenys per a la construcció del Parc de Bombers. (AC) (PU)
- 1984** - Construcció de la "Casa-Cuartel" de la Direcció General de la "Guardia Civil" al Secà de Sant Pere. (LL) (PU)
- 1984** - Ampliació de les oficines de Mercolleida, S.A. a l'avinguda de Tortosa. (LL) (PR)
- 1985** - Construcció d'un pavelló firal als camps Elisis de la PAERIA. (LL) (PU)
- 1985** - Construcció d'església a Magraners en la plaça Joan XXIII. (LL) (PR)
- 1985** - Construcció d'un convent per a la "Comunidad de las Carmelitas Descalzas" a la Caparrella. (LL) (PR)
- 1985** - Construcció de les noves instal·lacions dels jutjats. (LL) (PU)
- 1986** - Construcció de dormitori de tropa a Raïmat per la "Comandacia Militar". (LL) (PU)
- 1986** - Ampliació-acabament de l'església Santa Tereseta a Bisbe Irurita. (LL) (PR)
- 1987** - Ampliació a Mercolleida a l'avinguda de Tortosa. (LL) (PR).
- 1987** - Construcció de l'edifici de la tresoreria de la seguretat social al carrer Salmeron. (LL) (PU).
- 1987** - Construcció d'un habitatge parroquial al carrer Camp de Mart. (LL) (PR)
- 1987** - Construcció d'un magatzem polivalent per a l'Institut de Reserva i Tecnologia agroalimentària. (LL) (PU)
- 1988** - Ampliació - reforma de la central de Telefònica a Sant Genis Bertran. (LL) (PU)
- Ampliacions i obres al cementiri municipal en els departaments de Santa Maria (1984) i Sant Jaume (87-89).

ANNEX 2 -RANKING DE PROMOTORS QUE OBTENEN UN NOMBRE ELEVAT D'HABITATGES APROVATS (LLEIDA 1979-1989)

NOM DE LA SOCIETAT I PROMOTOR	Hab. i núm. promocions
1 - COOPERATIVA DE EDIFICACION "SAGRADA FAMILIA"..(226)	422..(1)
2 - INSTITUTO NACIONAL DE LA VIVIENDA (I.N.V.)....(227)	418..(4)
3 - GENERALITAT (DIRECCIO GENERAL ARQUITECTURA)	226..(8)
4 - CONSTRUCCIONES PALLAS,S.A	254.(10)
5 - PROMOCIONES PIÑOL,S.A.	242..(9)
6 - PROMOCIONES MANCEIDO,S.A.	170..(7)
7 - PROMOCIONES Y SERVICIOS,S.A.	166..(7)
8 - EIZASA-ACTUACIONS IMMOBILIARIES LLEIDATANES- PITASA.	150..(6)
9 - ESPAI URBA.	135..(3)
10- FAMILIA ULIER (PROYECTOS Y CONSTRUCCIONES,S.A - CONSTRUCTORA PROMOTORA MODESTO,S.A. - CIELSA - EGISA	124.(11)
11- HERMANOS SALAZAR,S.A.	113.(10)
12- DRAGADOS Y CONSTRUCCIONES.	111..(1)
13- PALLARES GASOL - ROGER,A.- EDIFICACIONES LERIDANAS- CONSTRUCCIONES PALLARES,S.A. - ROPA,S.A.	106..(7)
14- PROMOCIONES OLIVERAS,S.A. - OLIVERAS,S.L. - OLIVERAS TORNE,E.	101..(6)
15- DIRECCION GENERAL DE LA GUARDIA CIVIL.	100..(1)
16- HERNANDEZ ALONSO,J. - CSIDO SIMON,A.- SACUSA - CANICOSA.	95..(7)
17- S.T.R.A.,S.A..	89..(2)
18- DRUDIS SISO,C.	88..(5)
19- PROCOB,S.A.	88..(1)
20- PROMOCIONES CRISTOBAL DE BOLEDA,S.A - CONSTRUCCIONES MOLINA MONCLS,S.A:	88..(7)
21- BERGADA,S.A..	83..(6)
22- ILERGE DE PROMOCIONES,S.A.	76..(4)
23- RESIDENCIAL ALCALDE RECASENS,S.A.	76..(1)
24- MORA MASCARO,J.M.	69..(1)
25- EXPANSION COMERCIAL INMOBILIARIA,S.A.(ECISA).	68..(1)
26- GAUSI SUBIAS,A. - GAMESA..	68..(3)
27- CONSTRUCCIONES Y PROMOCIONES MAJESTIC,S.A.	65..(2)
28- COMUNITAT DE PROPIETARIS "TORRE DE LLEIDA".	64..(1)
29- VILLACAMPA BLASI,J. - PROINLESA.	63..(4)
30- FINCAS FINANCO,S.A.	61..(6)
31- MAJESTIC 2000,S.A.	60..(1)

(226) S'assenyala entre parèntesi el nombre de llicències.

(22⁷) Sumats els 96 habitatges acabats per INCASOL

32- CONSTRUCCIONES RUBIO Y CAMARASA,S.A.	58..(3)
33- PROMOCIONS VALIRA,S.A.	57..(2)
34- PIQUE BOSQUE,F.	55..(5)
35- ARNO CUÑAT,J..	53..(1)
36- PATRONATO DE CASAS MILITARES.	52..(2)
37- PROCOSESA.	52..(2)
38- CANAL ARFELIS,J.Mª.	51..(4)
39- LUJANO MARTINEZ,J. - CONSTRUCCIONES LUJANO.	51..(6)
40- AGUSTI MARTINEZ,R. - EDIFICACIONES MERLI,S.A.	50..(9)
41- SARRABLO CORREAS,C..	49..(8)
42- CONSTRUCCIONES AHORRO INMOBILIARIO,S.A..	48..(1)
43- CONSTRUCCIONES SANSO PORTOLES,S.A.	48..(2)
44- MADUEÑO VILLALOBOS,J.	47..(1)
45- REIG MENDOZA,J.L.	47..(3)
46- DECONS 1,S.A..	46..(2)
47- PROMOTORA TU CASA,S.A.	46..(1)
48- INMOBILIARIA RED,S.A..	45..(1)
49- CONSTRUCCIONES BATLLE Y CERVERA,S.A.	43..(4)
50- FINCAS CATALUÑA,S.A..	43..(1)
51- GRUP IMMOBILIARI CATALA,S.A.	42..(3)
52- JUVILLA ARAGO,M.	42..(2)
53- PROMOTORA LA SEO,S.A..	42..(2)
54- CONSTRUCCIONES ESTEVE,S.A.	40..(1)
55- GONZALEZ SORIA,F.	40..(1)
56- PUIGVERT IBARS,R. - CONSTRUCCIONES PUIGVERT.	39..(5)
57- BERNADI FARRES,J.	38..(2)
58- HERMANOS LACAMBRA.	38..(4)
59- INMUEBLES LERIDANOS,S.A..	38..(1)
60- REVILLA GONZALEZ,J.	38..(3)
61- HERNANDEZ MARTOS,G.	37..(3)
62- ROIG CONSTRUCCIONES Y PROMOCIONES,S.A..	36..(2)
63- V.P.R. 3,S.A.	36..(2)
64- COOPERATIVA DE VIVIENDAS "SAN CASIANO".	32..(1)
65- EDIROC,S.A.	32..(1)
66- INMOBILIARIA 4.002,S.A.	32..(1)
67- BOTELLA REDO,J.J.	31..(5)
68- ERIDANI,S.A..	30..(1)
69- MARTINEZ SERRANO,T.	30..(2)
70- PIÑOL SUSAGNA,F.	30..(1)
71- PROMOCIONES ALCALDE RECASENS,S.A..	30..(1)
72- PROSESA - CIUTAT,S.A.	30..(1)
73- SOBREVIELA RUIZ,J.	30..(1)

ANNEX 3 - QUALIFICACIÓ I LOCALITZACIÓ DE LES ACTUACIONS DELS PROMOTORS MÉS IMPORTANTS. LLEIDA 1979 - 1989.

FULL 1 -

	1 9 7 9		1980 - 1986		1987 - 1989	
	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.
Grup EIZASA (Actuacions immobiliàries Leridanas, S.A. ; EIZASA ; PITASA)			51 (15) (*) 32 (4) 12 (4)			14 (15) 28 (4) 13 (15)
J. Arnò Cuñat (i altres)	53	(3)				
Bergada, S.A. (A. Bergada Pallisé)			14 (4) 8 (11) 16 (4) 18 (3)		3 (8)	24 (11)
Treballs de construcció, S.A. (TRECOSA)			12 (3)		5 (3)	
J. M ^e Canal Arfelis (C.O.)	23 (12) 15 (11)					10 (4) 3 (12)
J. Hernández Alonso - A. M ^e Cusido Simón (Canicosa ; Sacusa)	6 (5) 7 (3)		24 (3) 8 (5)		18 (7)	24 (3) 8 (3)
J. Lujano Martínez - Construcciones Lujano, S.A.			6 (12) 6 (12) 9 (9)		18 (11) 6 (12) 6 (12)	
Construcciones Molina Monclús, S.A. + Promociones Cristóbal de Boleda, S.A.			10 (4) 15 (4) 15 (4)		15 (4) 15 (4)	14 (4) 4 (3)
J. M ^e Pallarés Gasol + A. Roger Martí + Construcciones Pallarés, S.A. + Ropa, S.A. + Edificacions Leridanas, S.A.	36 (4) 9 (4)		8 (3)	19 (15) 14 (4) 12 (15)		8 (15)
Inmuebles Leridanos, S.A.						38 (15)
I L E R V I , S . A	16	(12)				
Construcciones Pallós, S.A.			20 (4) 15 (3) 28 (5) 18 (4) 33 (5)		20 (5) 32 (4)	48 (5) 32 (4) 8 (15)

(*) Entre parèntesi es recull el codi de la zona en la que s'actua.

FULL 2

	1 9 7 9		1980 - 1986		1987 - 1989	
	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.
Construcciones Rubio-Camarasa, S.A.	24 (12)				10 (3) 24 (12)	
Construcciones y promociones Majestic, S.A. ...					23 (1)	42 (2)
Majestic 2.000, S.A.					60 (4)	
M. Juvilla Aragón.					18 (11)	24 (4)
VILESA.				16 (2)		
Financo, S.A.		12 (3)	20 (3)			8 (2) 8 (3) 12 (2) 1 (14)
Promotora Tu casa, S.A.		46 (3)				
Cooperativa de Edificación "Sagrada Familia".	422 (4) (5)					
Dragados y construcciones, S.A.			111 (2)			
C. Druidis Sisó.	28 (12)		18 (3)	6 (4)	21 (3) 15 (3)	
Promociones Ronda, S.A.			16 (4)			
ECISA (Saragossa)	68 (3)					
Espai Urbà, S.A.						5 (3) 73 (3) 57 (11)
V.P.R. 3, S.A.			18 (15)	18 (15)		
A. Gausi Subias + Gamesa.	36 (4)			12 (4)		18 (3)
SINESA.	6 (4)					
J. Mora Mascaró.	69 (3)					

PROMOTORS IMMOBILIARIS (+50 VM.)

FULL n° - 3

	1 9 7 9		1980 - 1986		1987 - 1989	
	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.
E. Oliveras Torné + Promociones Oliveras,S.A. + Oliveras,S.L.	55 (3)	20 (3)	6 (9) 8 (3) 4 (3)			8 (3)
Fincas Cataluña,S.A.	43 (3)					
J. M ^o Salazar Egea + Hermanos Salazar,S.A. .			3 (7) 9 (9) 4 (7) 4 (7) 7 (4) 8 (4) 6 (7)		26 (7) 18 (7) 48 (8)	
Familia ULIER = Constructora Promotora Mo- desto,S.A. + CIELSA + Edificaciones Generales Inmobiliarias,S.A. + Proyectos y construc- ciones,S.A.	22 (1)		24 (3) 8 (3) 8 (3) 4 (2) 4 (2)	12 (2) 9 (1)	8 (3) 15 (9)	10 (3)
Prosesa + Ciutat,S.A.	17 (4)	23 (1)				
F. Piñol Susagna			30 (2)			
Pidu,S.A.			12 (3)			
Promociones Piñol, S.A. (Promopiso)					12 (11) 30 (3) 30 (4) 20 (11) 48 (5) 24 (8)	12 (8) 46 (3) 20 (1)
Promociones y servicios, S.A.			30 (4) 18 (3) 32 (4) 32 (4) 21 (4) 21 (4)	12 (4)		

FULL n° - 4

	1 9 7 9		1980 - 1986		1987 - 1989		
	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.	V.P.O.	R.LL.	
Comunitat de propietaris "Torre de Lleida"	64	(3)					
Ilerge de promociones, S.A. (J.Me Font Oncins-J.Vendrell Pérez)			12	(3)	30	(3)	
Residencial Alcalde Recosens, S.A.				4	(15)	10	(3)
Residencial Alcalde Rovira Roure, S.A.					76	(8)	
Promociones Manceñido, S. A.			15	(4)	28	(3)	
			24	(4)	12	(11)	
			3	(1)		64	(4)
			24	(4)			
F. Piqué Bosque	8	(10)	3	(9)	12	(3)	
			16	(9)	16	(9)	
Procobsa (Edifici Pryca)				88	(4)		
Promociones y construcciones del Segria,S.A. (Procosesa)					26	(3)	
					26	(3)	
Proinlesa	29	(11)				14	(8)
+ Villacampa Blosi			12	(3)	8	(11)	
Promocions VALIRA,S.A.					36	(7)	
					21	(7)	
S T R A, S.A.			39	(4)		50	(4)
R. Pérez Martínez	24	(11)					
DECONS 1, S. A.					32	(8)	
					14	(4)	

7 - BIBLIOGRAFIA CITADA

- AA.VV. (1982), *Estudis Urbans a Lleida*, I Setmana d'Estudis Urbans a Lleida, Estudi General de Lleida, Universitat de Barcelona.
- AA.VV (1985), *Lleida 1910-1985*, Barcelona, Fundació Caixa de Pensions,
- AA.VV.(1987), *Les ciutats petites i mitjanes a Catalunya: Evolució recent i problemàtica actual*, II Setmana d'Estudis Urbans a Lleida, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya.
- AA.VV (1989), *Introducción a la promoción inmobiliaria*, Madrid, COAM, .pàg.27-38. *
- AA.VV (1989), *Història i intervenció en el centre històric*, III Setmana d'Estudis Urbans a Lleida, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya.
- AA.VV (1990), *10 años de planeamiento urbanístico en España*, Madrid, Instituto del Territorio y Urbanismo, MOPU.
- AA.VV (1990), *Lleida Viva. Cultura urbana i medi*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent.
- AA.VV (1990), *Urbanisme i Comunitats Autònomes*, Barcelona, E.A.P.C i A.C.T.U.
- AA.VV (1991), *La reforma de la Ley del suelo de 1990*, València, Generalitat Valenciana.
- AA.VV (1991), *Primer Congrés Català de Geografia. Comunicacions*, IV vol., Barcelona, Societat Catalana de Geografia.
- AA.VV (1994), *El futur de les perifèries urbanes*, Barcelona, Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya
- AA.VV (1994), *Visions urbanes. Europa 1870-1993. La ciutat del artista. La ciutat del arquitecte*, Barcelona, Ed.Electa-CCCB.
- ADAMS, J.S. (1970), "Residential structure of Midwestern cities ", *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 60, pàg.37-62.
- ALCAZAR SILVELA, C. (1989), "Organigrama general de una empresa" a AA.VV (1989), *Introducción a la promoción*, ob.cit., pàg.27-38.
- ALIÓ, Mª A. (1986), *Projectes i realitat d'un procés urbà decimonònic. Vilafranca del Penedès 1865-1939*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- ALIO, Mª A. (1987), "Els expedients d'obres particulars com a eina d'anàlisi del procés urbà. Vilafranca del Penedès 1845-1945", a AA.VV. (1987), *Les ciutats petites i mitjanes...*, ob..cit., pàg.577-594
- ALIO, Mª A., COLL, N., GANAU, J. i HOMS, J. (1992), "Quatre ciutats com a model. El finançament de l'obra pública urbana a Catalunya durant els anys vint", *Espai Temps*. núm. 13, Quaderns del Departament de Geografia i Història de la Universitat de Lleida.

- ALONSO, Mª R. i BOVINO, Mª V. (1987) "La evolución de las licencias de obras en el centro histórico de Santiago de Compostela" a *X Congreso Nacional de Geografía*, Zaragoza, AGE, pàg.471-482;
- ALONSO, W. (1964), *Location and land use*, Cambridge (USA), Harvard University Press.
- ANTON CLAVÉ, S. (1991), "Turisme i dinàmica immobiliària a la Costa Daurada de Tarragona (1985-1989)" a AA.VV (1991), *Primer Congrés Català de Geografia*. Comunicacions, vol.III a, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, pàg.31-40.
- ARGULLOL MURGADES (1990), "Ordenació del territori i urbanisme: delimitació i competències" a AA.VV (1990), *Urbanisme i Comunitats Autònomes*, ob.cit., pàg. 45-58;
- BALL, M.; HARLOE, M. i MARTENS, M. (1989), *Housing and social change in Europe and the USA*, London, Routledge.
- BALL, M. (1989), "The international restructuring of housing production", a BALL, M.; HARLOE, M. i MARTENS, M. (1989), *Housing...*, ob.cit., pàg.169-198.
- BALSELLS, A.; SUAY, G. i RIBÉ, A. (1992), "Programa de dinamització del Casc Antic de Lleida". *Sobre les runes i la seva repercussió urbanística i social a la ciutat de Lleida*. Lleida, Ajuntament de Lleida, exemplar policopiat.
- BARKE, M (1990), "Morphogenesis, fringe belts and urban size: an exploratory essay" a SLATER, T.R. (Ed) *The built form of western cities*, Leicester, Leicester University press, pàg. 279-318."
- BASSOLS COMA, M. (1991), "La distribución de competencias urbanísticas en la nueva ley de Reforma", a AA.VV (1991), *La reforma de la Ley del suelo de 1990*, València, Generalitat Valenciana, pàg.161-177.
- BELLET, C. i VILAGRASA, J. (1993), *Anàlisi de l'activitat immobiliària a la ciutat de Lleida (anys 1940-1992)*, La Paeria, 3 vol. Inèdit. Exemplar policopiat.
- BERRY, B. (1974), "The economies of land-use intensities in Melbourne, Australia.", *Geographical Review*, núm.64, pàg.479-97.
- BONET CORREA, A. (Ed.) (1985), *Urbanismo e Historia Urbana en España*, Madrid, *Revista de la Universidad Complutense*.
- BORJA, J. (1975), *Movimientos sociales urbanos*, Buenos Aires, Ed. Siap-Planteos.
- BORJA, J. FORN, M. (1990), *Barcelona y el sistema urbano europeo*, Ajuntament de Barcelona, Col.lecció "Barcelona Eurociutat"
- BORJA, J. (1988), *Estado y ciudad. Descentralización política y participación*, Promociones y Publicaciones Universitarias, Barcelona.

BORJA, J.; CASTELLS, M. i altres (1990), *Las grandes ciudades en la década de los noventa*, Madrid, Sistema.

BRANDIS, D. (1983), *El paisaje residencial en Madrid*, MOPU, Madrid..

CAMPOS VENUTI , G. (1985), "Metropolis policéntricas y desarrollo tecnológico" a **HALL, P. i altres (1985)**, *Metróplis, territorio y crisis*, Asamblea de Madrid, Rev.Alfoz, pàg. 28-35.

CAMPOS VENUTI, G. (1984) "Plan o proyecto una falsa alternativa" a *Ciudad y Territorio*, núm.59-60, Madrid.

CAMPRUBÍ ,M. (1990) "La paradoxa urbana", a **AA.VV (1990)**, *Lleida Viva. Cultura urbana i medi*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, pàg.183-199.

CAPEL, H. (1990) Epileg especial: "El planeamiento urbano en España ", a *Capitalismo y morfología urbana en España*, Madrid, Circulo de Lectores.

CAPEL, H. (1975), *Capitalismo y morfología en España*, Barcelona, Libros de la frontera.

CARCELLER FERNÁNDEZ, A. (1990), "Els subjectes de la gestió : les entitats col.laboradores", a **AA.VV (1990)**, *Urbanisme i Comunitats Autònomes*, ob.cit., pàg. 163-176.

CARRERA SANCHEZ (1990), "La actividad comercial en la comunidad de Madrid" a **ESTEBANEZ ALVAREZ (Ed)**, *Madrid presente y futuro*, Madrid, Ed. Akal, pàg.121-149.

CARRERAS VERDAGUER, C. (1978), *L'estructura de la propietat com a element bàsic en la formació de l'espai urbà: el cas dels barris obrers del SW de Barcelona*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, Departament de Geografia.

CARRERAS VERDAGUER , C. (1980), *Sants, anàlisi del procés de producció de l'espai urbà*, Serpa, Barcelona

CARRERAS VERDAGUER, C.(1982), "L'estructura de la propietat i morfologia urbana a Hostafrancs" a *Revista Catalana de Geografia* , Any V, vol.V, núm. 17.

CARRERAS VERDAGUER, C. (1987), "Evolució de la propietat urbana a Sant Vicenç els Horts des de mitjan del Segle XIX" a **AA.VV. (1987)**, *Les ciutats petites i...*, ob.cit., pàg.419-431.

CARRERAS VERDAGUER, C. i LOPEZ, P. (1990), "Las ciudades y el territorio" a *Geografía de España*, Ed. Planeta. Vol.III, Barcelona

CARRERAS VERDAGUER ,C. (1993), *Geografía Humana de Barcelona*, Barcelona, Oikos Tau.

- CARTER, H. (1974), *El estudio de la Geografía urbana*, Madrid, IEAL.
- CASTELLS (1974), *La cuestión urbana*, Madrid, Ed. Siglo XXI.
- CASTELLS, M. (1986), *La ciudad y las masas, sociología de los movimientos sociales urbanos*, Madrid, Alianza Editorial.
- CASTELLS, M. (1989), *The informational city*, Oxford-Cambridge, Basil&Blacwell.
- CÀTEDRA DE GEOGRAFIA HUMANA DE LA UNIVERSITAT DE LLEIDA (1993) *Característiques Sòcio-econòmiques i estructura física del Centre Històric*, Lleida, La Paeria, 6 vol.
- CEUMT (1980) "Generalitat de Catalunya: dos anys de Gestió Urbanística. Pau VERRIÉ entrevista a LLUÍS CANTALLOPS" a *CEUMT*, núm. 31, octubre 1980, pàg. 5-11.
- CLARK, D. (1989), *Urban Decline*, London, Routledge;
- CLUSA ORIACH, J. (1978), "El sector terciario en los centros históricos. Algunas notas sobre descentralización terciaria", a *Ciudad y territorio*, núm.3, (1978), pàg.21-32.
- CLUSA, J. (1987) "El creixement econòmic i el creixement demogràfic com a factors estructurants del creixment urbà", a AA.VV (1987), *Les ciutats petites...*, ob.cit. pàg.21-54.
- COAM (1989), "Las ciudades medias ", a *Urbanismo*, núm.6, (monogràfic).
- COLL OLALLA, HOSTA PRIVAT, GUARNER MUÑOZ, V. (1992), *La pràctica de la gestió urbanística*, Barcelona, DPTOP, Generalitat.
- CONZEN, M.R.G. (1960), "Alwick: a study in town plan analysis", *Transactions Institute of British Geographers*, núm.27.
- CORTIZO ALVAREZ, T. (1984), *Léon. Propiedad y producción del suelo*, Oviedo, Universidad de Oviedo.
- CURBELO, J.L. i MARTIN, V. (1989) "Formación de hogares y demanda de viviendas. Proyecciones 1980-2010", a *Revista Española de Financiación a la vivienda*, núm. 11, pàg. 55-66
- DGAH (1992) *Pla de l'Habitatge a Catalunya 1992-1995*. Document de Treball. Juliol de 1992. (Inèdit).
- DGU (1985) "La construcció dels patrimonis municipals de sòl als grans municipis de Catalunya i en el seu àmbit d'influx", Barcelona. (Exemplar policopiat, no editat).
- DGAH i INCASOL (1988), *Memòria sobre la promoció Pública d'Habitatges de la Generalitat de Catalunya (1983-1987)*, Barcelona, DPTOP.

- DOMINGO COLL, J. (1991), *Mollerussa. El procés de construcció d'una ciutat rural (1940-1984)*, Lleida, Diputació de Lleida i Ajuntament de Mollèrussa.
- DPTOP (1982 fins 1990), *Memòria del DPTOP*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- DPTOP (1988), *Codi Urbanístic Català*, Generalitat de Catalunya.
- DPTOP (1992), "Pla d'Habitatges 1992-1995 a Catalunya. Document de Treball" Departament de Política Territorial i Obres Públiques, (exemplar policopiat) Juliol de 1992, pàg.16.
- DURAN, D. (1988) "Las Comunidades Autónomas y la política de vivienda", a *Revista Española de Financiación a la Vivienda*, núm. 7, Madrid, Banco Hipotecario, pàg.15-30.
- EARHA (1993), *L'habitatge a Catalunya*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, Col.Polítiques, núm.4.
- ESCOLANO UTRILLA, S. (1988), *Comercio y territorio en España*, Publicaciones de la Universidad de Zaragoza
- ESTEBAN NOGUERA, J. (1981), *Elementos de ordenación urbana*, Barcelona, Pub. del Colegio de Arquitectos de Catalunya.
- ESTEBANEZ ALVAREZ (Ed), *Madrid presente y futuro*, Madrid, Ed. Akal.
- ESTEBANEZ; MORENO JIMENEZ, A., ESCOLANO UTRILLA, S. (1992), *El comercio y los servicios para la producción y el consumo*, Madrid, Ed. Síntesis.
- EZQUIAGA, J.Mª i altres, (1987) "El urbanismo Español en la última década", a *Urbanismo* núm.1 (1987), Madrid, COAM.
- FERNANDEZ ALBA, A. (1990), *La metrópoli vacia*, Barcelona, Anthropos.
- FERRER AIXALA, A. (1989), "El planejament urbanístic", a NELLO COLOM, O.(Direc) (1989), *10 Anys d'Ajuntaments Democràtics*, Barcelona, Federació de Municipis de Catalunya, pàg.131-180.
- FOLIN, M (1974), *La ciudad del capital y otros escritos*, Barcelona, Gustavo Gili.
- FOLIN, M. (1979), "Public enterprise, public works, social fixed capital" a *International Journal of Urban and Regional Research*, vol.3, núm.2, pàg.333-360.
- FORN de, M. (1991) "Planificación estratégica y desarrollo económico. Su aplicación a Barcelona", pàg.291-312 a RODRIGUEZ, J. CASTELLS, M. (Ed) (1991), *Las grandes ciudades: Debates y propuestas*, Madrid, Banco Hipotecario-Banco de Crédito Local, Col."Economistas Libros", pàg.291-311.

GAGO, J. (1989), "Diez años de nueva gestión urbanística: Balance i perspectivas", pàg. 164 a AA.VV (1990), *10 años de planeamiento urbanístico en España*, Madrid, Instituto del Territorio y Urbanismo, MOPU, pàg.163-172

GARCIA BALLESTEROS, A. (1981), "El sector terciario" a *Estudios de Geografía Urbana*, Madrid, CSIC.

GARCIA BALLESTEROS, A (1982) "Precio del suelo y estructura urbana", a BONET CORREA (Coor) (1982), *Urbanismo e Historia Urbana en el mundo Hispánico*, volum I , pàg. 495-510

GARCIA BALLESTEROS, A. (1988), "El desarrollo espacial de Madrid y la dinámica de los precios del suelo a través de los grandes ejes radiales (1940-1980)", a *Ciudad y Territorio*, núm. 76, pàg.

GARCIA BALLESTEROS, A. (1988), "El desarrollo espacial de Madrid y la dinámica de los precios del suelo a través de los grandes ejes radiales (1940-1980)", a *Ciudad y Territorio*, núm.76, pàg. 116.

GARCIA BELLIDO, J. (1982), "La especulación del suelo. La gestión del suelo y la gestión urbanística " a *Ciudad y Territorio*, núm. 53, pàg. 45-73;

GARCÍA DE ENTERRÍA, E. (1985), *Estudios sobre Autonomías Territoriales*, Madrid, Ed. Civitas.

GAVIRIA,C. (1984) "El espacio del poder", a *Alfoz*, núm.9, pàg.19-25.

GEOTOP (1982), "Sant Vicenç dels Horts, estudi de les transformacions recents d'un municipi del Baix Llobregat, *Revista Catalana de Geografia*, Vol.V, núm.17.

GOMEZ MENDOZA,J.(1983) "Estructuras y estrategias comerciales en España", a *Ciudad y territorio*, núm.1 (1983), pàg.5-23 .

GOMEZ ORDOÑEZ,J.L. i SOLA-MORALES,M. (1977,) "Crecimiento urbano como inversión en capital fijo. El caso de Barcelona", a *Ciudad y Territorio* núm.2/77, pàg.53-62

GRUP D'ESTUDIS URBANS (1987), "Promoció immobiliària i característiques de l'edificació en les ciutats petites de l'entorn de Lleida: Alcarràs, Les Borges Blanques, Mollerussa", a AA.VV (1987), *Les ciutats petites i mitjanes...*, ob.cit. pàg.433-458.

HABSBURGO, A. (1983), *Propiedad y espacio en Castelldefels*, Barcelona, Ayuntamiento de Castelldefels.

HABSBURGO,A. (1987), "Propiedad urbana y promoción inmobiliaria en Castelldefels", a AA.VV (1987), *Les ciutats petites i mitjanes...*,ob.cit., pàg. 459-476.

HALL, P. (1981), "The Geography of the fifth Kondratieff cycle", *New Society*, març, pàg.535-57.

- HALL, P. (1988), *Cities of tomorrow*, Oxford- Cambridge, Basil&Blackwell
- HALL, P. (1989), "La planificación de una Europa de regiones", a *Urbanismo*, núm.5, COAM, pàg.7-8.
- HALL, P. i altres (1985), *Metróplis, territorio y crisis*, Madrid, Asamblea de Madrid, Revista Alfoz.
- HARVEY, D. (1977), *Urbanismo y desigualdad social*, Madrid, S.XXI.
- HARVEY, D. (1985), *The urbanization of capital*, Oxford, Basil&Blackwell.
- HARVEY, D. (1989), *The urban experience*, Oxford, Basil &Blackwell.
- HARVEY, D. (1990), *The condition of postmodernity*, Oxford-Cambridge, Basil&Blackwell.
- HOYT, H. (1970), *One hundred years of land values in Chicago: the relationship of the growth of Chicago to the rise in its land values, 1830-1933*, New York, Arno Press.
- HURD, R.M. (1903), *Principles of city lans values*, New York, Record and Guide.
- INCASOL (1982-1990), *Memòria d'activitats*, DPTOP, Generalitat de Catalunya.
- INDOVINA, F. (1974), *El despilfarro immobiliario*, Barcelona, Gustavo Gili.
- INDOVINA, F. (1990), "La città possibile" a INDOVINA, F. (Ed.) (1990), *La città di fine milenio*, Milano, Franco Angeli, pàg. 37.
- INDOVINA, F. (Ed.) (1990), *La città di fine milenio*, Milano, Franco Angeli.
- INFANTE DIAZ, J. (1983), "El centro econòmico de las ciudades", a *Ciudad y territorio*, núm.57-58, pàg. 117-125.
- ISARD, W. (1942), "Transport development and building cycle", a *Quarterly Journal of Economics*, núm.57, pàg.90-102.
- JACOBS, J. (1962), *The death and life of great American cities*, London, Ed.Jonathan Cape.
- JOHNSON (1974), *Geografia urbana*, Barcelona, Oikos Tau.
- KIVELL, P. (1993), *Land and the city. Patterns and processes of urban change*, London, Routledge
- KUZNETS, S. (1930), *Secular movement in production and prices*, Boston, Ed. Houghton Mifflin.
- LA PAERIA (1979) *El Pla General Municipal de Lleida*, (2 vol.).
- LA PAERIA (1984), *4 anys d'Ajuntament democràtic*, (1979-1983), Lleida, La Paeria.

- LA PAERIA (1986), *Pla General Municipal d'Ordenació de Lleida (1979-1995). (Memòria del programa (79-83) i programa d'actuació 1984-91)*, Ed. La Paeria, Lleida.
- LA PAERIA (1995), *Avanç de planejament. LLEIDA PGM 1995-2015*, Ajuntament de Lleida, exemplar policopiat.
- LARKHAM P.J (1992), "Conservación y paisaje urbano", a WHITEHAND, J.W.R., SLATER, T.R i LARKHAM, P.J, (1992), "Morfología y paisajes urbanos: La perspectiva geográfica británica", *Espai Temps*, Quaderns del Departament de Geografia i Història de la Universitat de Lleida, núm.14. pàg. 69-109.
- LEAL MALDONADO, J. i CARDÀ, A. (1987), *El territorio del consumo colectivo*, Madrid, MOPT.
- LEAL, J. (coord) (1992), *Informe para una política de vivienda*, MOPT, Madrid
- LEAL, J. i CARDÀ, A. (1988), *El territorio del consumo colectivo*, MOPU, Madrid.
- LEIRA, E. (1990), "Más que planes. Antecedentes y papel de los Planes Municipales en España en los primeros 80" a AA.VV (1990), *10 años de planeamiento urbanístico ...*, ob. cit., pàg. 153-162.
- LEVENFELD, G. (1993) "La fiscalidad de la vivienda en España", a *Revista Española de Financiación a la Vivienda*, núm.24-25, (especial Vivienda en España Balance y perspectivas), pàg. 45-53.
- LEWIS, J.P. (1965), *Building cycles and Britain's growth*, London, Macmillan.
- LOJKINE (1979), *Marxismo, Estado y cuestión urbana*, Mèxic, Ed. Siglo XXI
- LOPEZ DE LUCIO, R. (1993), *Ciudad y urbanismo a finales del siglo XX*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- LLADONOSA, J. (1980), *Història de la ciutat de Lleida*, Barcelona, Curial.
- LLEONART, P. (dir.) (1982), *Els serveis municipals a Catalunya*, I.E.C, Barcelona. Generalitat de Catalunya
- LLOP, J.M.^a (1982) "Els dèficits d'infraestructura i de serveis de Lleida: un nou model urbanístic per a la ciutat", a AA.VV. (1982), *Estudis Urbans a Lleida*, ob.cit., pàg. 65-84.
- LLOP, J.M.^a (1984), "La actuación en suelo urbano; una opción tàctica en el marco estratègic del planeamiento", a *Ciudad y Territorio*, núm.60, pàg.157-167.
- LLOP, J. Ma. (1988), "Document per a la revisió del PGM" (Novembre 1988), exemplar policopiat.
- LLOP, J.M.^a (1989), "Restituir el centre Històric de Lleida", a AA.VV (1989), *Història urbana i intervenció*, ob.cit., pàg.313-328.

MARTINEZ, LI. (1991) , *Reflexió sobre el comerç a Lleida*, (exemplar treball no publicat i encarregat per la Cambra de Comerç Local)

SOLA-MORALES, M. i PARCERISA, M. (1987), "El urbanismo urbano", *Estudios Territoriales*, núm.24, pàg.33-51.

MANN, P.H. (1965), *An approach to urban sociology*, London, Routledge&Kegan Paul.

MANDEL, E (1980), *Long waves of capitalism development*, Cambridge University Press

MANGADA, E., (1991) "Suelo e infraestructura metropolitana: el diseño urbanístico de las grandes ciudades" a RODRIGUEZ, J. CASTELLS, M. (Ed) (1991), *Las grandes ciudades...*, ob.cit., 275-284.

MARSHALL, M. (1987), *Long waves of regional development*, Hong Kong, Macmillan.

MARTIN DE CASTRO, P.(1988), "Instrumentos organizativos y patrimoniales de la gestión urbanística : las sociedades anónimas de gestión urbanística y los patrimonios públicos de suelo" a *Revista de Derecho Urbanístico*, núm.107, Marzo-Abril 1988, pàg 29-52.

MARTINEZ, LI. (1985), *L'estructura comercial de Lleida*, Departament de Comerç, Consum i Turisme de l'Ajuntament de Lleida.

MAUREL X., MORELL, R. i ALDOMA, I (1980), *L'economia del Segrià*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya.

MOPU (Instituto del Territorio y Urbanismo) (1990), *Política de rehabilitación urbana en España. Evolución, experiencias, efectos*, Madrid, MOPU,.

MORELL, R. (1985), "L'economia", a AA.VV (1985), *Lleida 1910-1985*, Barcelona, Fundació Caixa de Pensions, pàg.32-43.

MORENO JIMENEZ, A., ESCOLANO UTRILLA, S. (1992), *El comercio y los servicios para la producción y el consumo*, Ed. Síntesis, Madrid

NELLO COLOM, O. (Direc) (1989), *10 Anys d'Ajuntaments Democràtics*, Barcelona, Federació de Municipis de Catalunya.

OLIVERAS, J. (1986), *La consolidació de la ciutat industrial. (Manresa 1871-1900)*, Manresa, Caixa d'Estalvis de Manresa.

OLIVERAS, J. (1989), "Urbanización y turismo en la zona costera catalana", a *XI Congreso Nacional de Geografía*, Madrid, Comunicaciones III, pàg. 346-356.

PARELLADA, M. (Dir.) (1990), *Estructura Econòmica de Catalunya*, Espasa Calpe, Biblioteca de Economía.

PARKES, D.N. i THRIFT, N.J. (1980), *Times, spaces and places. A chronogeographic perspective*, Bath, Ed. John Wiley & Sons

PEREZ BLANCO, J.M. (1988) "Las razones del cambio en la política de vivienda: algunas consideraciones", a *Revista Española de Financiación a la vivienda*, núm.4-5, pàg.119-126.

PETITBO, A.; BARO, E. i GÜELL, X. (1986), *Taula input-output de Lleida*, Lleida, La Paeria.

PIÑOL ALABART, J.M^a (1991), "Les àctuations Industrials de l'Institut Català del Sòl (1987-1989). Influència en el territori." a AA.VV (1991), *Primer Congrés Català de Geografia*, III b Comunicacions, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, pàg.645-652

PUJADAS, I. (1991), "Població i demografia a Catalunya" pàg. 143-157, a AA.VV (1991), *Primer Congrés Català de Geografia*. Ponències vol II, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, pàg.143-158.

PUJADAS, I. i MENDIZABAL, E. (1991), *La població de Catalunya en el període 1975-1986: de l'explosió demogràfica al creixment zero*, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

RAFOLS, J. (1989), "El papel de la vivienda en la economía española", a *Revista Española de financiación a la vivienda*, Madrid, Banco Hipotecario de España, núm.10, pàg.117-120.

Revista Española de Financiación a la Vivienda, núm.24-25 dedicat a "La vivienda en España. Balance y perspectivas".

ROCA ALBERT, J. (1994), "Recomposició capitalista i periferització social", pàg. 545, a AA.VV (1994), *El futur de les perifèries urbanes*, ob.cit., pàg.513-788.

RODRIGUEZ LESTEGAS, F. (1989), *Valor y usos del suelo urbano en Lugo*, Univer. de Santiago de Compostela.

RODRIGUEZ LÓPEZ, J. (1990) "La política de vivienda en España" a BORJA, J. CASTELLS, M. i altres (1990) *Las grandes ciudades...*, ob.cit., pàg. 241-272.

RODRIGUEZ LÓPEZ, J. (1993), "Problemas y cuestiones de la vivienda en los años noventa", a *Revista Española de Financiación a la Vivienda*, núm.24-25, (especial Vivienda en España: Balance y perspectivas), Banco Hipotecario de España, pàg. 7-16.

RODRIGUEZ, J., CURBELO i MARTIN (1991), "Una aproximación a las necesidades de vivienda en España", a *Revista Española de Financiación a la Vivienda* núm.14-15, Banco Hipotecario de España, pàg.69-89.

RODRIGUEZ, J. CASTELLS, M. (Ed) (1991), *Las grandes ciudades: Debates y propuestas*, Madrid, Banco Hipotecario-Banco de Crédito Local, Col."Economistas Libros".

RONCAYOLO, M. (1990), *La ville et ses territoires*, Ed. Gallimard, Paris.

ROSSI, A. (1971) *La arquitectura de la ciudad*, Barcelona, Gustavo Gili.

RUSSINES TORREGROSA (1985), *Inversión Municipal y financiación del planeamiento*, Madrid, MOPU.

SAN MARTIN, I. (1993), "Previsión de la demanda de viviendas" a *Revista Española de Financiación a la Vivienda* núm.24-25, pàg.23-29.

SANTILLANA, A. (1980), "Política de la vivienda" a GAMIR, L. (Edit) (1980), *Política económica de España*, Madrid, Alianza Ed. 2 vol.

SASSEN S. (1991), *The global city: New York, London Tokyo*, Princeton Univ. Press,

SASSEN, S. (1990) "La ciudad global", *Alfoz* núm.90, pàg 35-36.

SECCHI, B. (1972), "El sector de la edificación y la propiedad del suelo en un proceso de desarrollo económico" a INDOVINA, F. (1974), *El despilfarro inmobiliario*, Barcelona, Gustavo Gili.

SHORT, J.R. (1989,) *The Humane city*, Oxford, Basil&Blackwell.

SICCA, P. (1980), *Historia del urbanismo. El siglo XIX*, Madrid, IEAL.

SLATER, T.R. (Ed), *The built form of western cities*, Leicester and London, Leicester University Press.

SOLÀ-MORALES, I. (1994), "Hacer la ciudad, hacer la arquitectura" a AA.VV. (1994), *Visions urbanes. Europa 1870-1993...*, ob.cit., pàg.401-409

SOLÀ-MORALES, M. (1993), *Les formes de creixement urbà*, Barcelona, Publicacions de la UPC.

SOLANS i HUGUET, J.A. (1989) "Los planes de escala intermedia" a *Urbanismo* núm. 5, COAM, pàg. 21-28.

SUTCLIFFE, A.R. (1981), *Why planning history?*, a *Buil Environment*, vol. 7, pàg 65-67.

TARRAGÓ, M. (1981) , "El caracter programático del planeamiento urbanístico como instrumento de gestión" a *CEUMT*, núm.37, abril 1981.

TARRAGÓ, M. (1985), "¿Cambio de signo en la política urbana? Reflexiones sobre la influencia de la crisis económica sobre el urbanismo actual", a BONET, A. (Ed), *Urbanismo e Historia Urbana...*, ob.cit., Vol.1, pàg.139-146.

TATJER MIR, M. (1973), *La Barceloneta del siglo XVIII al Plan de la Ribera*, Los Libros de la Frontera, Barcelona.

TATJER MIR, M. (1979), "Propiedad inmobiliaria y espacio urbano. Aproximación a su estudio", a *Revista de la Univ.Complutense*, Madrid, vol.XXVIII, núm.115, pàg.539-655.

TATJER MIR, M. (1987), "Propietat del sòl i promoció immobiliària: alguns exemples catalans" a AA.VV (1987), *Les ciutats petites i mitjanes a Catalunya...*, ob.cit., pàg.391-418.

TELLO ROBIRA, R. (1990), *Las tendencias del urbanismo en la España de los ochenta: ¿una nueva ciudad? ¿un nuevo urbanismo?*, Barcelona, Tesi doctoral, inèdita.

TERAN, F. (1978), *Planeamiento urbano en la España contemporánea. Historia de un planeamiento imposible*. Barcelona, Gustavo Gili, i el treball de (1989) "El planeamiento en la España del siglo XX" a AA.VV (1989), *Història urbana i intervenció al centre històric...*, ob.cit., pàg. 85-98.

TERAN, F. (1982), *Planeamiento urbano en la España contemporánea (1900-1980)*, Madrid, Alianza.

TERAN, F. (1989), "El planeamiento en la España contemporánea", a AA.VV (1989), *Història i intervenció en el centre històric*, ob.cit., pàg.85-98.

THOMAS, B. (1954), *Migration and economic growth*, Cambridge, Cambridge University Press.

TOME, S. (1988) "Oviedo un centro histórico en transformación" a *Ciudad y Territorio*, núm.88, pàg.23-36.

TOPALOV, CH. (1984), *Ganancias y rentas urbanas. Elementos Teóricos*, Madrid, Siglo XXI.

TRAPERO BALLESTEROS (1985), "Características del nuevo planeamiento municipal", a *Estudios Territoriales*, núm. 17.

TRILLA, C. i ARGANY, I. (1987), "Present i futur del sector de l'habitatge a Catalunya", a *Nota d'Economia*, núm.30, Departament d'Economia i Finances, Generalitat de Catalunya.

TRILLA, C. i BARO, E. (1990), "El sector de la vivienda" a PARELLADA, M. (Dir.) (1990), *Estructura Econòmica de Catalunya*, ob.cit., pàg.185-186

TRILLA, C. (1993), *Un nou marc per a la política d'habitatge a Catalunya (1982-1992)*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, Col. Polítiques núm.6.

URBANISTAS ASOCIADOS, S.A. (1978), *Estudio sobre la edificación en el area rural de Lleida*, inèdit, exemplar policopiat, Lleida, La Paeria.

UREÑA FRANCES ,J. M^a (1986), "Inversiones y planificación territorial. Un planteamiento hipotético" a *Ciudad y Territorio*, núm.68, pàg.33-52.

VERDÚ MIRA, A.I. (1992), "El urbanismo como competencia de los entes públicos territoriales " a *Revista de Derecho Urbanístico*, núm.131, pàg.61-113.

VIDAL i BENITO, T. (1991), "La urbanització del territori i de la societat a Catalunya" pàg. 127-142, AA.VV (1991), *Primer Congrés Català de Geografia* . Ponències vol II, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, pàg.127-142.

VIDAL, G. (1987), "La política de vivienda en Cataluña", a *A&V* núm.11, pàg.36-37.

VILAGRASA IBARZ, J. (1982), "Polèmiques i posicions a l'entorn dels problemes urbans de Lleida (1940-1970)" a AA.VV (1982), *Estudis Urbans a Lleida*, Universitat de Barcelona, Estudi General de Lleida, pàg.19-64.

VILAGRASA IBARZ, J. (1986), "Una aproximació morfogenètica al creixement urbà. El cas de la Lleida contemporània (1860-1985)" a *Bic/Bis*, Lleida, Rev. Oficial del Col.legi d'Aparelladors, núm.10, pàg.23-36.

VILAGRASA IBARZ, J. (1986*), "La promoción inmobiliaria. Aproximación a su estudio" a AA.VV (1986), *Jornadas de Geografía y Urbanismo* (1984), Salamanca, pàg.155-166.

VILAGRASA IBARZ, J (1987), "La promoció immobiliària a Lleida 1940-1980" a AA.VV (1987), *Les ciutats petites i mitjanes...*, ob.cit., pàg.497-508.

VILAGRASA IBARZ, J. (1990), *Creixement urbà i agents de la producció de l'espai: el cas de la ciutat de Lleida (1940-1980)*, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona.

VILAGRASA IBARZ, J. (1990*), *Agentes sociales y paisaje urbano. Una aproximación morfológica a la evolución reciente de centros urbanos históricos y comerciales*, Memòria de investigació per accedir a la Càtedra de Geografia Humana a la Universitat de Lleida, 1990, 2vol. inèdita.

VILAGRASA IBARZ, J. (1990**), *The fringe-belt concept in a Spanish context: the case of Lleida*, a SLATER, T.R. (1990), ob.cit. pàg. 300-318.

VILAGRASA IBARZ, J. (1991), *El estudio de la morfología urbana*, *Geo-crítica*, núm. 92, pàg. 31.

VILAGRASA IBARZ, J. (1993), "Les llicències d'obres com afont d'estudi del procés urbà. Una anàlisi comparativa entre Gran Bretanya i Espanya" a AA.VV. (1993), *Geografia i Territori*, Professor Lluís Casassas, Col.lecció Homenatges, Societat Catalana de Geografia.

VILAGRASA, J. i GRUP D'ESTUDIS URBANS (1989), "Localització de l'activitat econòmica a la ciutat moderna", a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, vol. 37, pàg. 57-61, Barcelona, desembre 1989.

VIVER PI-SUNYER, C. (1989), *Materias competenciales y Tribunal Constitucional*, Barcelona, Ariel.

WARD, D. (1964), "A comparative historical geography of streetcar suburbs of Boston (Mass.) and Leeds (England): 1850-1920", a *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 54, pàg. 477-489.

WHITEHAND, J.W.R. (1987), *The changing face of cities. A study of development cycles and urban form*, Oxford, Basil Blackwell

WHITEHAND, J.W.R (1993), "Reflexiones sobre la morfologia urbana", pàg. 12 a *Espai/Temps*, núm. 14, Quaderns del Departament de Geografia i Història de la Universitat de Lleida, pàg. 9-38..

WHITEHAND, J.W.R., SLATER, T.R i LARKHAM, P.J. (1992), "Morfologia y paisajes urbanos: La perspectiva geográfica británica", *Espai Temps*, Quaderns del Departament de Geografia i Història de la Universitat de Lleida, núm. 14

ZORRILA TORRAS, R. (1987), "Propuestas para una nueva política de suelo" a *Ciudad y Territorio*, oct-desem. 1987, pàg. 67-70;